

переслідування щодо поляків на Україні в умовах радянської влади // Україна. Короткі нариси з історії. – К., 1992. 22. Чирко В.М. Национальные меньшинства на Украине. – К., 1990. 23. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. – К., 1997. 24. Кульчицький С.В. 1933: трагедія голоду. – К., 1989. 25. Кульчицький С.В. Ціна “великого перелому”. – К., 1991. 26. Панчук М.І. Злочин Сталіна та його оточення // Голод 1923–1933 років на Україні: очима істориків і мовою документів. – К., 1990. 27. Колективізація і голод на Україні 1929–1933: 36. документів і матеріалів. – К., 1992. 28. Польовий Л.П., Чирко Б.В. Національні меншини Українського села в умовах колективізації // Укр. іст. журн. – 1993. – № 4–6. 29. Бабко Ю.Б. Партиєне будівництво на Україні у 1933–1937 рр. – Львів, 1971. 30. Ісаєнко Ж. Тридцятий з'їзд КП(б)У. – К., 1962. 31. Історія України / Під ред. В.А.Смоля. – К., 1997. 32. Оширов А. Коренизация в советском строительстве // Революция и национальности. – 1930. – № 4–5. 33. Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К., 1995. 34. Компартия України. Цифри. Матеріали. – К., 1990. 35. Гусев В. Юбилей, обращенный в будущее // Зеркало недели. – 1998. – 5 янв. – С.11. 36. Волошина Н.Й. На тернистых шляхах націй і народностей // Відродження. – 1997. – № 1. 37. Зотов В. Национальный вопрос: деформации прошлого // Суровая драма народа: Ученые и публицисты о природе сталинизма. – М., 1989. 38. Пирожков С. Демографічна катастрофа: де ж вихід? // Вітчизна. – 1996. – № 11–12. 39. Бугай М.Ф. Депортації населення з України (30–50-ті роки) // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10. 40. Вісті. – 1928. – 2 грудня. 41. Коммунист. – 1928. – 20 нояб. 42. Iwanow M. Przyczynę do historii Polskich Sekcji Narodowosciowych w WKP(b) 1920–1930 r. // Z pola walki. – 1988. – № 3. 43. Kurczak J. Polityka państwa radzieckiego wobec polskiej ludności na Ukrainie w latach 1921–1939 // Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. – К., 1993. 44. Mniejszosci polskie i polonia w ZSRR / Pod red. H.Kubiaka. – Warszawa; Wrocław; Krakow, 1992. 45. Kurjer Warszawski. – 1929. – 6 lipca.

О.Ш.Чіхрадзе

ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ БУДІВНИЦТВІ 1917–1921 рр.

© Чіхрадзе О.Ш., 2000

Висвітлено проблеми зовнішньополітичної концепції в українському державному будівництві 1917–1921 рр.

Простежується еволюція зовнішньої політики України, а також розкриваються особливості зовнішньої політики та з'ясовуються обставини, у яких вона формувалася, проводяться аналогії із сьогоденням.

The article shows us the problems of the conception of the foreign policy in the formation of Ukrainian state in 1917–1921.

The author describes the evolution of the Ukrainian foreign policy, compares the evolution with the present time, which is actual, reflects the specialties of the modern foreign policy and defines the circumstances, in which it was formed.

Процеси державотворення значною мірою залежать не лише від внутрішніх обставин конкретної країни, а й від того міжнародного фону, на якому вони проходять. Часто буває так, що власне міжнародна ситуація виступає одним із вирішальних факторів становлення суверенітету держави. Тому надзвичайно важлива роль в процесі творення молоді держави приділяється розробці чіткої зовнішньополітичної концепції. Остання дає змогу максимально використати для потреб національного державного будівництва сприятливу міжнародну кон'юнктуру, або ж, навпаки, до мінімуму послабити її негативний вплив на нього.

Розбудова Української держави на сучасному етапі, вихід її на міжнародну арену вимагає глибокого та всебічного аналізу історичного досвіду, зокрема, періоду відродження національної державності 1917–1921 рр. Його розуміння проливає світло на цілу низку питань сучасної міжнародної ситуації, у якій опинилась Україна.

Розглядаючи історію відновлення Української держави в 1917–1921 рр., необхідно зауважити, що її зовнішньополітична концепція в своїй основі не виходила з кола двох фундаментальних підстав: соборності і вибору зовнішньополітичної орієнтації. Ці два положення настільки зв'язані, що розглядати їх ізольовано не можна. Справді, на момент становлення державності України у 1917 р. всю її етнічну територію окупували сусідні країни – Росія і Австро-Угорщина. Тому сама постановка питання про соборність її земель ставила Україну перед вибором союзника, на якого можна було б орієнтуватися, щоб зібрати в єдине ціле її етнографічну територію. Інакше зробити було просто неможливо через відсутність бодай невеликої національно-державної бази, яка б могла стати основою для консолідації українських земель.

Зовнішньополітична концепція України 1917–1921 рр. хоча і мала визначену стратегічну лінію, але залежно від розстановки внутрішньополітичних сил в країні і зовнішніх чинників зазнавала певної корекції. Загалом можна виділити три етапи її формування. Березень 1917 – квітень 1918 рр. – часи існування УНР Центральної Ради. Творцем її зовнішньополітичної концепції виступав М.С.Грушевський. Його концепція відзначалася солідною теоретичною базою, але не завжди враховувала реалії, в яких перебувала країна. Другий етап охоплює період правління гетьмана П.П.Скоропадського. Незважаючи на активну зовнішньополітичну діяльність та зміцнення міжнародних позицій України (про що свідчить відкриття посольств України у 12 країнах, створення 25 дипломатичних представництв в Україні), П.Скоропадський знов повернув українську державу в орбіту московських інтересів. Третій етап пов'язаний з періодом Директорії УНР – її зовнішньополітичну концепцію розробляв С.В.Петлюра. Вона, на відміну від попередніх, відзначалася практичністю та еластичністю, майже цілком була позбавлена теоретизування, характерного для концепції М.С.Грушевського.

Зовнішньополітична стратегія УНР доби Центральної Ради ґрунтувалося на концепції М.С.Грушевського, яка зводилася до таких положень:

- український народ “являється народом західної культури – одним з найбільш багатих східними, орієнтальними впливами” [1, с.141];

- у той час, коли “історичні умови життя орієнтували Україну на Захід, географічні орієнтували і орієнтують ...на Чорне море”. Відтак чорноморська орієнтація України обумовлювалася необхідністю мати вигідні комунікації й економічні зв'язки як з Європою, так і з світом;

- виходячи з цього, українська держава, відкинувши нав'язану їй Москвою північну орієнтацію, повинна відновити свої зв'язки із західним світом;

- відновлення Україною історичної західної орієнтації за концепцією М.С.Грушевського не означає, що вона буде однобічною. Україна, вказує він, повинна “вияснити свої засоби, завдання й потреби тим часом не спішити замикатись в який-небудь один круг зв'язків, відносин і впливів, а брати як можна ширше, широко-отвертою рукою, все, що може бути корисним...” [1, с.149].

Зовнішньополітична концепція М.С.Грушевського частково реалізувалася у зовнішній політиці Української Народної Республіки.

На початку діяльності Центральної Ради говорити про реалізацію її зовнішньополітичних планів не доводиться, оскільки ведення зовнішніх справ покладалося на федеральний уряд Росії, складовою частиною якої була Україна. Зрештою і західні держави дуже обережно ставилися до Центральної Ради як представника українського народу. Вони все ще залишалися під гіпнозом тези про “велику і неподільну” Росію. Прикладом цього є візит американського дипломата Крейноу до М.С.Грушевського у квітні 1917 р., відвідини французьким міністром А.Тома Києва у травні цього ж року, під час яких навіть не згадувалося про український національно-визвольний рух та його лідера – Центральну Раду [2, с.124].

Реально Україна розпочинає перші кроки на міжнародній арені у жовтні 1917 р., тобто коли минуло понад півроку після утворення Центральної Ради. Але все це відбувалося всупереч її волі, тому що тогочасні українські політики й надалі орієнтувалися на федерацію з Росією й не використовували сприятливої для України міжнародної ситуації. Між тим, наростання глибокої кризи і посилення відцентрових тенденцій в Росії давали серйозні підстави для її союзників по Антанті прогнозувати неминуче наближення її краху як унітарної держави. Хаос, у який вона все більше заглиблювалася, різко контрастував із стабільністю, що все ще зберігалася в Україні: тут не було стихійних масових погромів, у результаті національно-революційних процесів з'явилися українізовані військові частини, які на тлі розвалу старої російської армії викликали особливе зацікавлення і надії країн Антанти на можливість їх використання для продовження бойових дій на австро-німецькому фронті. Приваблювала їх Центральна Рада і: “Своєю демократичною політикою і утриманням порядку на Україні...” [3, с.78]. Тому восени 1917 р. між Україною і західними державами почалися напівофіційні контакти. 9 жовтня генерального секретаря з військових справ С.Петлюру відвідав французький військовий аташе генерал Табуї, а через декілька місяців – два до Києва прибули представники військових місій Англії, Японії, Бельгії, Сербії, Румунії та інших країн Антанти. В листопаді відбулася зустріч секретаря фінансів М.Туган-Баранавського з французьким послом у Петрограді Нулансом. Після падіння Тимчасового уряду 7 листопада 1917 р. країни Антанти хоча й активізували свої контакти з Україною, проте не поспішали з її визнанням.

Коли в листопаді генерал Табуї та англійський аташе відвідали генерального секретаря з міжнародних справ О.Шульгина, то обмежилися лише виразами симпатій до

культурного і національного відродження України, на що останній заявив, що умовою встановлення і розвитку контактів з Францією та іншими країнами є їх офіційне визнання УНР. Така радикалізація зовнішньополітичних поглядів українського керівництва пояснюється послабленням її московської орієнтації.

Незважаючи на те, що в січні 1918 р. УНР визнали найвпливовіші країни Антанти (Англія та Франція), вона не підтримала їх зовнішньополітичні плани втягнути Україну у продовження воєнних дій на фронті, а розгорнула активну дипломатичну діяльність, спрямовану на вихід з війни. Причина такої поведінки не лише в тому, що УНР не могла воювати, вона впливала якраз із зовнішньополітичної концепції М.С.Грушевського, який виступав проти запопадливого низькопоклонства перед заходом, закликав використовувати все, що вигідно Україні. Центральна Рада переорієнтовується з Антанти на австро-німецький блок, що схиляється до підписання сепаратного миру.

Власне під впливом М.Грушевського 9 лютого всупереч волі Антанти УНР підписала в Бересті-Литовському мирний договір з австро-німецьким блоком, який в тогочасній трагічній ситуації (згадаймо, що український уряд втратив більшу частину території країни разом із столицею) приніс їй швидкі позитивні результати: визнання незалежності України Центральними державами, військову допомогу у боротьбі проти російсько-більшовицьких військ, вигідні економічні зв'язки, утвердження на міжнародній арені [4, с.488].

Водночас виникає запитання: якщо з практичної точки зору підписання Берестейського миру дало Україні швидкі позитивні наслідки, то на віддалену перспективу він ускладнював процеси розбудови суверенної Української держави і входження її у світове співтовариство. Берестейський мир виявився стратегічною помилкою Центральної Ради у формуванні української зовнішньополітичної концепції, адже Україна цим договором зв'язала себе з країнами, приреченими на поразку, а відтак змушена була розділити їх долю. У зв'язку з цим варто навести вислів з цього приводу С.Петлюри: “Від того часу – писав він, – коли до світової війни ув'язалась Америка, я був переконаний, що війну виграють не німці, а Антанта. Я хотів створити фронт, хай би він був розбитий мілітарно-тимчасово, все одно ми виграли б потім політичне. Але “божевільство”, недалекозорість, недержавність наших тодішніх політиків, як от: Грушевський, Винниченко і абсолютна нікчемність Голубович направили наш курс на іншу дорогу. Ми досі покутуємо за цей блуд, бо альянти і досі ще не можуть нам забути “зради” нашої” [5, с.223].

І дійсно вже через рік, у 1919 р., Антанта блокувала Україну від зовнішнього світу. Українська армія знемагала у боротьбі проти Білої та Червоної Росії, однак західні країни не лише не допустили найменшої можливості для уряду УНР закупити необхідне озброєння, але й не дозволили місії Червоного Хреста перевезти на її територію вже закуплені для війська та населення ліки. “Ми вмираємо, а Антанта мов Пилат вмиває руки і нам не залишається нічого як кликнути їм: – “Morituri te salutant” – з відчаєм писав С.Петлюра у жовтні 1919 р. до французького друга-журналіста Жана Пелісьє [6, с.187].

Тобто, на перший погляд солідно теоретично обґрунтована зовнішньополітична концепція М.Грушевського не завжди відповідала практичним реаліям, у яких перебувала країна.

Це можна простежити на його ставленні до такого болючого у 1918 р. для України питання соборності земель.

У цьому М.Грушевський дотримувався максималістських планів, які у тогочасних реаліях були недосяжні.

Вперше офіційно питання соборності українських земель поставила на засіданні Центральна Рада 27 листопада 1917 р., ухваливши резолюцію протесту проти прилучення українських земель до Польщі. “Ознайомившись з протоколом Українського Парламентського клубу в Австрії, – говорилося в ній, – проти наміру прилучення тих земель Холмщини та Підлісся та окупованих частин Волині, де більшість людности є українська, до Польського королівства та проти дальшого удержання української території Галичини в однім з польським конституційним союзі, з вузькими чи ширшими правами останнього, і вважаючи, з свого боку, такі наміри насильницькими замахами на право самовизначення української людности, населяючої указані території, – У.Ц.Р. постановляє:

1. Признати недопустимим насильне відривання від території Української Народної Республіки окупованих центральними імперіями українських частин Холмщини, Підлісся та Волині.

2. Звернути увагу міжнародної демократії на рішучий протест організованої демократії Галичини та Буковини проти наміру рішати про долю вказаних територій всупереч волі їх населення.

3. Ужити всіх заходів до того, щоб людности Австрійської України було дано фактичну можливість свобідно висловити свою волю щодо дальшого свого політичного існування.

4. Виконання сих постанов доручити Генеральному Секретаріатові України” [7, с.3].

На позиціях соборності української етнографічної території в єдиній державі наполягала делегація УНР під час мирних переговорів у Бересті-Литовському. Відповідно до умов Берестейського мирного договору від 9 лютого 1918 р. до складу УНР мали входити Холмщина і Підляшшя, а Галичина й Буковина – на правах автономного “коронного краю” ввійти до складу Австро-Угорщини [8, с.208].

Рада Народних Міністрів УНР, обговорюючи в Бересті 14 лютого 1918 р. питання про укладення миру з Радянською Росією, розробила проект, у якому вказувалося: “Сторони, що умовляються визначають такі границі ... включаючи частину Кубані, частину Ростовського округу, Таганрозький округ, Чорноморську і Ставропольську губернії, українську колонію в Сибіру – Зелений Клин на Амурі. Крим останеться під впливом України. Питання відносно Бесарабії вирішає УНР на підставі самовизначання націй по згоді Румунії і Бесарабії” [9, с.9]. Хоча даний проект договору мав дещо утопічний характер і ніколи не був реалізований, він засвідчив послідовний державницький підхід українського уряду щодо своєї зовнішньої політики, стратегічне завдання якої полягало не лише у соборності етнічних земель в рамках єдиної держави, а й в захисті українців поза її межами.

Таким чином, зовнішня політика УНР періоду Центральної Ради переживала процеси становлення, зазнаючи впливу стихійних факторів, вона все ж таки в своїй основі не була стихійною і випадковою, а впливала з ґрунтовно розробленої концепції М.С.Грушевського. Найбільшим її досягненням став злам силою нав'язаної Україні московської орієнтації, яка сковувала національне державне будівництво й утвердження самостійної Української держави.

Зовнішня політика України часів гетьманства П.Скоропадського в своїй основі не була суверенною. Силою обставин вона орієнтувалася на австро-німецький блок, з яким її

пов'язували умови Берестейського миру. Однак якраз з цієї орієнтації гетьманська дипломатія намагалася вирішити проблему соборності України.

Сам глава Української Держави П.Скоропадський у травні 1918 р. прибрав собі офіційний титул “ясновельможний пан гетьман всієї України”, що мало підкреслювати загальнонаціональний характер його влади. Останнє викликало занепокоєння польської Регенційної Ради, яка вбачала у цьому претензії гетьмана на території Східної Галичини, що за планами польських політиків мала належати до Польщі. Зрозуміло, що перебуваючи у сильній залежності від Німеччини та Австро-Угорщини, гетьман не міг на офіційному рівні домагатися входження цієї української території, яка перебувала під владою Австро-Угорської монархії, до складу своєї країни.

Тому, користуючись підтримкою союзників, П.Скоропадський розгорнув активні зовнішньополітичні акції, спрямовані на прилучення до Української Держави північне- і південно-східних етнічних земель, які захопила Росія. За період його правління до України були приєднані українські повіти Мінської, Могилівської та Воронежської губерній. Гетьман П.Скоропадський вжив заходів щодо недопущення відокремлення від України Криму, і, шляхом митної війни й економічних санкцій, змусив кримський проницький уряд С.Сулькевича разом з українською стороною виробити прелімінарний договір про входження Криму до складу Української Держави із збереженням його внутрішньої автономії.

Дуже активні переговори вів гетьманський уряд з Кубанню. З червня 1918 р. П.Скоропадський виступив на офіційному прийомі з нагоди прибуття до Києва кубанської делегації: “Я дуже радий, – сказав він, – що в особі вас, кубанські козаки, можу вітати нащадків славного запорозького війська... Я сподіваюсь, що й тепер славні кубанці підуть з молодією Українською Державою, щоб здійснити ті гарячі мрії, котрі являлись керовничою зіркою для наших батьків” [10, с.29].

У другій половині жовтня до Києва знову приїхала кубанська делегація, яка вела переговори стосовно умов об'єднання України і Кубані. На жаль, вони не були доведені до кінця, бо Кубань окупувала Добровольча армія генерала А.Денікіна, а її уряд – Кубанську Раду – знищено.

Вимушена одностороння політика гетьманського уряду в кінцевому рахунку призвела до краху самостійної Української Держави. Країни Антанти не виявляли зацікавленості у збереженні суверенітету України, а також були роздратовані її союзницькими відносинами з австро-німецьким блоком, і тому примусили П.Скоропадського 14 листопада 1918 р. проголосити федерацію України з майбутньою небільшовицькою Росією.

Але гетьман і сам не був проти цього об'єднання. Доказом для такого твердження є позиція самого П.Скоропадського, який у вступній статті до своїх спогадів написав чітко і ясно: “Особисто я розумів, що Україна на існування має повні підстави, однак лише як складова частина майбутньої Російської Федерації” [11, с.54].

Свою політику до жовтня 1918 р. він пояснював тим, що “самостійність була необхідна, тому що вона відіграла роль єдиної опозиції більшовизму. Необхідно було піднести національні почуття...”, а також “...силою обставин я змушений говорити та діяти зовсім не те, що відчуваю та хочу – це треба розуміти” [12, с.143].

Наступного дня після проголошення “грамоти” П.Скоропадський заявляє: “В грамоті я ясно висловив те, що давно хотів (висловити), але не міг раніше. ...А обставини вимагали зважитись на щось зараз” [12, с.164].

Отже, знову реанімувалася московська орієнтація України, яка, в кінцевому випадку, і так призвела б до втрати її державної незалежності, що неодноразово доводила історія. Зовнішньополітична концепція гетьманської дипломатії, як бачимо, являла собою відступ назад порівняно з попереднім періодом Центральної Ради. Вона відіграла руйнівну роль в утвердженні суверенітету України, бо добивалася її визнання в Антанти через руйнування своєї ж держави.

Найбільшою практичністю, але, разом з тим, й неоднозначними наслідками відзначається зовнішньополітична діяльність УНР часів Директорії. 1919 рік розпочинається тріумфом: 22 січня проголошено самостійну соборну УНР. Але водночас країна опинилася в суцільній військовій блокаді вороже настроєних сусідів – Росії, Польщі, Румунії та й всієї Антанти.

В умовах, що склалися в середовищі українського державного керівництва, знову стикаються дві концепції зовнішньополітичної орієнтації – східна (московська) і західна. Однак на відміну від попередньої епохи, московська орієнтація вже означала не підпорядкування УНР Росії, а встановлення рівноправних стосунків.

Хитання між двома орієнтаціями було не довгим. Десь з середини лютого 1919 р. перемагає західна орієнтація на Антанту, її виразником став С.Петлюра. Власне з того часу він фактично визначав зовнішню політику УНР і її державне будівництво. В їх основі було закладено таке вихідне положення С.Петлюри: “Ідеал державности української не може бути втиснутий у вузькі межі федерації, конфедерації, тим більше ні з Росією, ні з ким би то не було. Всі ці форми “братнього” співжиття ми на протязі нашої історії добре на собі зазнали і відчули, переконавшись в деструктивно-деморалізуючому впливові їх на наш народ” [13, с.311].

Всі зусилля дипломатії УНР в 1919 р. заручитися підтримкою Антанти не мали успіху, тому що та зробила ставку на відновлення “єдиної і неподільної” Росії. Переговори з нею, навпаки, спричинилися до падіння авторитету Директорії серед широких верств населення. Щоб уникнути ще й внутрішньої ізоляції, у вересні 1919 р. С.Петлюра так формулює стратегію уряду: “Імперативом для нас є одне: ми не можемо одірватись од свого народу. Міжнародні відносини остільки заплутані, що зв'язатися нам з якоюсь комбінацією держав і одірватися від свого народу – це значило б наразитися на катастрофу” [14, с.112].

Як показали наступні події, орієнтація на власні сили означала самоізоляцію УНР на міжнародній арені, що у сукупності з катастрофічним внутрішнім її становищем, викликаним агресією Білої і Червоної Росії, а також Польщі, неминуче вело до краху національної державності. Це зрозумів С.Петлюра і вже в кінці 1919 р. розпочав інтенсивні переговори з Польщею, що завершилися підписанням у квітні 1920 р. Варшавського договору.

Особливо болісно його зустріли галичани, які за договором підпадали під владу Польщі. Багато українських політиків стали звинувачувати С.Петлюру у зраді національних інтересів, розчленуванні України, відмови від боротьби за соборність її земель. Однак коли облишити емоції, то подібні звинувачення нічим не обґрунтовані. Навесні 1920 р. уряд УНР втратив територію, а власного війська було надто мало, щоб відвоювати її у більшовицьких окупантів. Єдина реальна допомога могла надійти тільки з Польщі, яка, побоюючись російської імперської політики, готова була ув'язатися у війну з більшовиками й визнати існування Української держави як буфера між нею і Росією. За цю “допомогу”, зрозуміло, треба було платити. Ціна виявилася високою – відмова від Східної Галичини, Західної

Волині, Холмщини, Підляшшя, але найважливіше – національна державність на центральних українських землях договором визнавалася. Тобто зберігався державний осередок, від якого пішло б відродження соборної Української держави.

Укладення Варшавського договору С.Петлюра аргументував так: “Коли об’єктивні обставини складаються так, що сьогодні соборности, етнографічно-територіального принципу нації не можна здійснити, було би божевільством в угоду максималізму територіального одмовлятися од державної самостійности на тих землях, де цю самостійність можна зреалізувати” [6, с.225]. “Основною передумовою будівництва Української держави є усвідомлення тези, що митрополія держави і її територіальна і стратегічна база мусить бути спочатку утворена на Великій Україні, себто на Дніпрі – Чорному морі.

В міру скріплення цієї бази можуть стати актуальними і завдання про прилучення земель заселених українським народом від чого наша нація ніколи не може відмовитися” [14, с.227]. “Ось через що для нас спочатку мислиться державна незалежність, а потім вже соборність України” [13, с.312].

Вже в кінці визвольних змагань і на еміграції С.Петлюра сформулював концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії України з точки зору її впливу на національне державне будівництво. Чимало з них актуальні й сьогодні.

В першу чергу С.Петлюра переглядає колишнє гасло “орієнтація тільки на власні сили”. Воно, вважає він, “є реченням без змісту і самооблудою. Підкреслюючи вагу внутрішніх чинників в справі будівництва Української держави, я одночасно надав велику вагу і чинникам зовнішнім, міжнародним”. У зв’язку з цим українська зовнішня політика повинна знайти таку державу, яка б виявляла зацікавленість в існуванні суверенної України. Підкреслюючи важливість дипломатичної діяльності у розбудові Української держави, С.Петлюра наголошував на врахуванні набутого історичного досвіду 1917–1920 рр. “Коли українська нація, – писав він, – не змогла зреалізувати свого державного ідеалу в 1917–1920 рр., то причиною цього явища було між іншим те, що в цей час українська політика не дописала українській стратегії, себто військова наша боротьба не мала належної допомоги з боку української політики. Остання поставила нашому військові завдання, але не дала йому того технічного знаряддя, за допомогою якого тільки й можна це завдання переводити... З цього досвіду ми повинні засвоїти науку для майбутнього: вона полягає в придбанню реальних симпатій серед впливових міжнародних чинників до ідеї Української держави” [14, с.228].

Одним з центральних місць у розробці зовнішньополітичної концепції України С.Петлюра вважав визначення “хто наш головний ворог”, бо це дасть змогу проводити єдину зовнішню політику і визначити її пріоритети. Для нього найбільшою загрозою для української державності була Росія. При цьому він зазначив, що “між царською Росією і сучасною комуністичною для нас немає різниці, бо обидві вони уявляють собою тільки різні форми московської деспотії та імперіалізму” [13, с.311].

Виходячи з цього, С.Петлюра акцентував увагу країн світу на необхідності існування Української держави як гаранту інших, менших держав, які виникли на території колишньої Російської імперії. Він писав: “Всі держави, утворені на території бувшої Росії, не мають шансів на тривке існування і будуть завжди загороженими, поки на півдні бувшої імперії не організується і в силу не ввійде незалежна держава українського народу. Тільки вона одна, як найсильніша чисельністю, матеріальними ресурсами і мілітарною відпорністю, може

бути базою, підставою більш-менш незалежного життя державних новотворів, з буйшої Росії організованих” [15, с.252].

Історичний досвід повністю підтвердив правоту слів С.Петлюри. Нині світове спів-авторство розглядає Україну як важливий стабілізуючий фактор у Європі. По-новому стали дивитися на неї західні сусіди – Польща, Угорщина, Румунія. Вони також вбачають у ній перепону спробам гальванізації гегемоністської політики Росії у Східній Європі, яка все ще інколи заявляє про себе.

Аналізуючи зовнішньополітичну концепцію України 1917–1921 рр., слід мати на увазі те, що реалізувалася вона в дуже несприятливих умовах. Світ мало знав про Україну через тривалий бездержавний період її історії. Щоб пробити глуху стіну інформаційної блокади, треба було мати вишколений дипломатичний корпус, а оскільки його в Україні не було, то інформація про неї часто-густо йшла від її недругів. Незважаючи на певну “кустарщину”, яку деякі дослідники закидають тогочасній українській дипломатії, слід визнати факт, що її зусилля не виявлялися марними. Їй таки вдалося прорвати міжнародну ізоляцію України і представити світові боротьбу її народу за незалежність.

Сьогодні, коли Україна знову вийшла на міжнародну арену як суверенна держава і формує свою зовнішньополітичну концепцію, варто уважно вивчати та використовувати набутий історичний досвід.

1. Грушевський М. На порозі нової України // Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
2. Копиленко О. “Сто днів” Центральної Ради. – К., 1992.
3. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1993.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України. Т.2 – К., 1995.
5. Лист до генерала-хорунжого Миколи Удовиченка // Петлюра С. Статті. – К., 1993.
6. Лист до французького публіциста Жана Пелісьє // Петлюра С. Статті. – К., 1993.
7. Вісник Генерального Секретаріату УНР. – 1917. – № 3.
8. Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914-1923. Т.1 – Львів, 1998.
9. ЦДАВОУ, ф. 1063, оп.1, спр.6, арк. 5.
10. Сергійчук В. Етнічні межі і кордони України: південний схід // Наука і суспільство. – 1993. – № 1. – С.89–96.
11. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – К., 1995.
12. Деникин А. Гетманство и Директория на Украине // Революция на Украине по мемуарам белых. – М., 1930.
13. Розпочинаючи видання... // Петлюра С. Статті. – К., 1993.
14. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України. – Дрогобич, 1992.
15. Сучасна українська еміграція та її завдання // Петлюра С. Статті. – К., 1993.